

Отже, областю словотвірної омонімії є тотожність морфемного членування слова в його співвідношенні зі словотвірною структурою. Словотвірна омонімія має місце тоді, коли слову при однаковому морфемному членуванні можна приписати більш ніж одну словотвірну структуру. Словотвірна омонімія – це ні в якому випадку не те ж саме, що й лексико-семантична омонімія. Словотвірні омоніми можуть відповідати лексико-семантичним варіантам одного і того ж слова, або різним словам, якщо словотвірна омонімія збігається з лексико-семантичною.

Це схоже на те як для морфологічної та синтаксичної омонімії іррелевантними є лексична омонімія або лексична тотожність, так і для словотвірної омонімії зовсім не обов'язково дотримуватися тотожності лексичних морфем коренів. Тотожними повинні бути тільки дериваційні частини слова, тобто ланцюжок вичленованих афіксів: Aufstand (підйом, повстання) – Aufstieg (підйом, сходження).

Словотвірна омонімія може виступати в абсолютному вигляді або в ускладненому лексичною омонімією чи граматичною, або лексичною та граматичною разом [8, с. 95]. Слова, пов'язані конверсією – приклад словотвірної омонімії, ускладненої граматичною омонімією: exerzieren (займатися стройовою підготовкою) – das Exerzieren (стройова підготовка). У цих пар слів тотожні лексичні морфемні, різні словотвірні структури, і вони відносяться до різних частин мови (володіють омонімічними нульовими флексіями). Вони не є лексико-семантичними омонімами тому, що вони пов'язані регулярними семантичними зв'язками. Слова, які є водночас словотвірними та граматичними омонімами – різні слова. Вони різні тому, що відносяться до різних частин мови. Дериваційна омонімія може бути ускладнена лексико-семантичною омонімією. Тоді це різні слова, а не форми слова. Лексико-словотвірні омоніми – це слова з різною дериваційною структурою, які не володіють спільними семантичними ознаками.

Отже, словотвірними омонімами вважаються слова, значення яких співвідносяться з різними словами одного і того ж словотвірного гнізда, тобто слова, лексико-семантичні варіанти яких володіють різною дериваційною структурою. Дослідження омонімії словотвірних утворень, її зв'язків з іншими однокореневими лексичними одиницями у німецькій мові – проблема актуальна і потребує подальшої розробки.

Література:

1. Виноградов В. В. О грамматической омонимии в современном русском языке / В. В. Виноградов // Исследования по русской грамматике. – М.: Наука, 1975. – 559 с.
2. Ищенко Н. Г. Словообразовательная синонимия в современном немецком языке: Монография / Нина Григорьевна Ищенко. – К.: Изд. Центр КДЛУ, 2000. – 348с.
3. Ищенко Н. Г. Синонимия однокоренных производных имен существительных современного немецкого языка: дис. ... доктора филол. наук: 10.02.04 / Нина Григорьевна Ищенко. – К., 2001. – 466 с.
4. Кадэ Т.Х. Словообразовательная потенция и ее функции в образовании терминологических синонимов, дублетов и вариантов / Т.Х. Кадэ // Лексикология и фразеология. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – С. 24–37.
5. Кузнецова Э. Г. Синонимия русского языка / Эра Васильевна Кузнецова. – М.: Высшая школа, 1989. – 216 с.
6. Микитин О. Глубина словотвірних парадигм іменників на позначення осіб за спорідненням і своєю тотожністю / О. Микитин // Семантика мови і тексту: збірник статей 6 міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 384–389.
7. Семенюк Т. Сполучуваність прикметників, що позначають зовнішність людини в сучасній англійській мові / Т. Семенюк // Науковий вісник Чернівецького університету, серія «Германська філологія». – Чернівці. – 1996. – Вип. 2. – С. 51–55.
8. Соболева П. А. Словообразовательная полисемия и омонимия / Полина Аркадьевна Соболева. – М.: Наука, 1980. – 294 с.

УДК 811.161.2'73.46:821.161.2 «19»

Т. М. Демкова,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ В ЛІТЕРАТУРНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАКОРДОННОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

У статті автором запропоновано дослідження конкретних текстуальних сукупностей через призму інтертекстуального аналізу на матеріалі структурно-семантичних та прагмалінгвістичних аспектів суспільно-політичної термінології в дискурсі української закордонної публіцистики другої половини ХХ століття.

Ключові слова: інтертекстуальність, інтертекст, публіцистичний текст, діалогічність, інтертекстема, цитата, «чуже слово».

THE CONTRIBUTION AND PLACE OF INTERTEXTUALITY IN LITERARY PRACTICE OF UKRAINIAN FOREIGN JOURNALISM

Certain textual aggregates from the perspective of intertextual analysis, based on the material of structural and semantic and pragmalinguistic aspects of social and political terminology in the discourse of Ukrainian foreign journalism of the second part of XX century, have been proposed in this article.

The phenomenon of intertextuality is reached by means of comparison with other texts, having genetic bonds between each other. Despite the actual value, this universal textual category has not been fully considered in linguistic studies.

The nomenclature of intertextuality theory, based on the material of Ukrainian foreign journalism of the second half of the XX century, has been specified. The notion of text intertextuality itself is defined as the main communication unit, as the text is not only a language sign, but also it is a social phenomenon, valid in various social conditions and communicative situations.

The author has concluded that, in every single case, different means of intertextuality in journalistic texts are realised by means of their semantic concentration, by means of construing the sense polyphony of a journalistic text, and at the same time, by causing formation of direct or indirect journalistic dialogue. In this view, intertextuality of journalism displays its sharpened rhetoric and its dialogic nature.

Key words: intertextuality, intertext, journalistic text, dialogueness, intertexttheme, quotation, «outsider's word».

РОЛЬ И МЕСТО ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТИ В ЛИТЕРАТУРНОЙ ПРАКТИКЕ УКРАИНСКОЙ ЗАРУБЕЖНОЙ ПУБЛИЦИСТИКИ

В статье автором предложено исследование конкретных текстуальных совокупностей через призму интертекстуального анализа на материале структурно-семантических и прагмалингвистических аспектов общественно-политической терминологии в дискурсе украинской зарубежной публицистики второй половины ХХ века.

Ключевые слова: интертекстуальность, интертекст, публицистический текст, диалогичность, интертекстема, цитата, «чужое слово».

Постановка проблеми. Інтертекстуальність належить до системовірних категорій, важливих для розуміння семантики будь-якого тексту та декодування його символіки. Попри те, що за останні кілька десятиліть в українській лінгвістиці з'явилася велика кількість досліджень, присвячених означеній проблемі інтертекстуальності, як універсальна текстова категорія не отримала повного висвітлення.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теорія інтертекстуальності інтенсивно досліджується в сучасному мовознавстві, що підтверджується численними мовознавчими студіями, у яких висвітлюється широке коло спеціальних питань. Серед закордонних дослідників можна назвати М.М. Бахтіна, В.С. Біблера, М. Бубера, С.Л. Франка (філософські діалогічні концепції), Ж. Дерріда, М. Фуко (ідеї філософів-постструктуралістів), Р. Барта, Ю. Крістеву (співвідносні з текстом теоретичні побудови).

У вітчизняному мовознавстві явище інтертекстуальності досліджують О. О. Селіванова, Ф. С. Бацевич, С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонок, Т. В. Радзівєвська, Н. В. Зборовська, Т. І. Гундорова, М. О. Зубрицька, І. О. Голубовська, К. С. Серажим, Г. М. Сютя, Т. П. Остапчук, А. П. Маєвський, О. К. Рябініна, Р. А. Трифонов та інші.

Дослідження проблем активної ролі адресата тексту в його осмисленні та інтерпретації бере свій початок від робіт М. М. Бахтіна. Так, ще у 1924 році М. М. Бахтін у своїй статті «Проблема змісту, матеріалу й форми в словесній художній творчості», розглядав текст «... як діалог різного виду письма, – самого письменника, отримувача (або персонажа) і, нарешті, письма, створеного теперішнім або попереднім культурним контекстом» [1, с. 63]. У цьому випадку відбувається перехрещення і взаємна трансформація смислів обох текстів. Дослідник стверджує, що будь-яке слово чи текст є певним перетином інших слів чи текстів, й будь-який текст є продуктом «всмоктування й трансформації» будь-якого іншого тексту [2].

Як відомо, термін «інтертекстуальність» вперше використала Ю. Крістева, яка розвинула положення М.М. Бахтіна про поліфонічність тексту стосовно теорії інтертекстуальності. Під терміном «інтертекстуальність» дослідниця розуміє «... текстуальну інтеракцію, що відбувається в середині окремого тексту. Для пізнавального суб'єкта інтертекстуальність – це поняття, яке є ознакою того способу, яким текст прочитує історію й вписується в неї» [3, с. 443]. З. Мітосек зазначає, що Ю. Крістева не розглядає процеси читання та писання як окремі процеси. Для неї ці два процеси мають інтертекстуальний характер, тобто дослідниця об'єднує ці два процеси в єдиний, що має інтертекстуальний статус, тобто будь-який текст є інтертекстом.

Ю. Крістева будує свою теорію інтертекстуальності на трьох основних положеннях, а саме:

- писання – це запис читання;
- кожний текст бере початок з літератури, він не може виникнути на порожньому місці й обов'язково пов'язаний з текстами, що вже існують;
- інтертекстуальність – обов'язкова категорія літературної практики [4, с. 6]. На думку літературознавця, міжтекстова взаємодія реалізується у вигляді «... включень цитат, алюзій, ремінісценцій або навіть лексичних чи інших мовних вкраплень, що контрастують за стилем з текстом, що вміщує їх» [5, с. 14].

Завданням дослідження є виявлення явища інтертекстуальності в українській закордонній публіцистиці другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. На тлі праць, присвячених інтертекстуальності в художній літературі, особливо викремлюються студії, об'єктом яких є вивчення явища інтертекстуальності в мові засобів масової інформації. Джерелом дослідження феномену інтертекстуальності ми обрали такі видання: український суспільно-політичний і науково-літературний журнал «Визвольний шлях», суспільно-політичний журнал «Український самостійник», часописи «Листи до Приятелів» і «Сучасність».

Найбільш цікавим, як на наш погляд, є дослідження феномену інтертекстуальності в загальному комунікативному плані через актуалізацію «чужого слова» в авторському тексті.

Як відомо, «чуже слово» в публіцистичному тексті постає у двох своїх різновидах:

- до першого належать ті, коли «чуже слово» формально виділяється від авторського за допомогою синтаксичних, графічних та інших засобів;
- до другого різновиду належать випадки, коли «чуже слово» вводиться в текст приховано, тобто автор не вдається до графічних, синтаксичних чи лексичних засобів його виділення.

Звернімося до аналізу «чужого слова», акцентованого за допомогою лапок.

«Чуже слово» завжди несе на собі відбиток іншого світогляду, воно належить носієві інших соціальних ідеологічних різновидів мови. У ньому завжди проглядає незнищений слід «іншого», навіть якщо останній проявляється в межах однієї лінгвокультурної єдності. В аналізованих публіцистичних текстах автор як суспільно-політичний комунікант з метою реалізації своїх діалогічних інтенцій часто актуалізує «чуже слово», що репрезентує тексти як українські, так і інших національних культур.

Незалежно від своєї етнокультурної маркованості «чуже слово» завжди зберігає в собі інший погляд на речі, іншу оцінку дійсності, інший голос. Але прагматична настанова на використання цього голосу як чинника творення інтертекстуальності може бути різною. В одних випадках таке слово важливе як засіб відсилання до іншого дискурсу, що репрезентує тексти, створені в межах інших соціально-комунікативних ситуацій. По суті, це «чуже слово» є неоформленою цитатою. Як приклад наведемо уривок із статті «Український театр в Америці (доля і можливість)»: «той прошарок вивінуваний «волею влади» і не значущий меж у засобах, черпає свою силу з своєї некодованої ідеології, яка являється конгломератом того, що в наших різних голосних ідеологіях було найгірше. На чолі всього стоять тріскучі фрази про «Україну», кожний крок таких людей є тільки для «України», та її «боротьби». Усі питання нашої політики ясні (ясність їх походження з «волі нації»), усі питання культури і культурної політики є теж ясні, їх ясність походить з «духа нації» [10]. Інтертекстуальність у наведених контекстах важлива як спосіб включення контексту іншої думки в публіцистичний текст.

Однак частіше «чуже слово» подане в лапках виконує зовсім іншу функцію – воно стає об'єктом загальноаксіологічної чи частковоаксіологічної оцінки, що розкривається у відносно широкому контексті: «Міжнародні події вплинули і на внутрішню українські відносини в другій половині 1918 року. В українському гетьманському уряді було дві орієнтації, одна – на власні українські самостійницькі сили, а друга – на сили «російської демократії». Перемогла друга, наслідком чого була резигнація із самостійницької концепції та визнання федерації з Російською імперією (фатальна гетьманська грамота з 14 листопада 1918 р.). Це привело до того, що українські самостійники-націоналісти об'єдналися УНР-івськими колами і під кличем оборони самостійності України провели успішний переворот Директорії, на чолі з Симоном Петлюрою» [11]. Публіцист розраховує на те, що читач правильно декодує зміст вислову «російські демократи». Інтертекстема «російська демократія» є точкою зіткнення різних поглядів: автор зовсім не мислить її як демократію, а навпаки – як авторитаризм.

Інтертекстуальність як засіб творення іронічності в публіцистичних текстах виразно простежується у наведених контекстах: «В останні часи тактика змінюючих прийняла нову форму «контакту» з «дорогими братами» з компартії, яким наказано репрезентувати за кордоном Україну» [12]. «Мао-Тсе-тунг, амбіції якого сягають досить високо і який претендує на роллю чи не другого Леніна, напсував багато крові кремлівським можновладцям своїм творенням комун, які мали б на крилах піднести його в «комуністичний рай» [13]. «Наші земляки мусять раз-у-раз говорити про «нерушиму дружбу до старшого брата» [12]. «Для них існують «советські люди», що беззастережно і бездискусійно позитивно ставляться до «марксизму-ленінізму» в інтерпретації КПСС і для яких вихідною точкою є «робітничі кляси» [14]. «Коли оглянутись 20 років назад, то пригадується моторошна картина, яка існує в Україні й до сьогодні: «щасливе життя» в московсько-советському «раю», в країні «збудованого соціалізму», як визначив це животіння «атец народів» – Йосип Сталін» [15].

Надзвичайно поширеним засобом інтертекстуальності є цитата. Функції її введення в текст різноманітні. В одних випадках – цитата використовується як аргумент, що належить певному соціальному авторитетові: «Все значніша частина міської молоді (є вона і в вузах, і в школах, і на заводах) подається в моральні і духовні шукання, бо відчуває, що її в чомусь обдурили і щось святе від неї приховали. (Пам'ятає як Костомаров висловив своє перше враження від поезії Шевченка: «Я бачив, що муза Шевченка роздирає завісу народного життя, і страшно, і солодко, і боляче, і цікаво було зазирнути туди ...» [16]. Найбільш цікавим випадком реалізації комунікативного потенціалу цитати є наголошування істинності цитованої думки при одночасній зміні її референційної сфери. Як приклад можна навести промовистий в оцінному плані контекст: «Беззаперечно, як у хрущовській резолюції проти колоніалізму, так і в промові Підгорного, є багато тверджень, що їх заперечувати ніяк не можна. Останній, м. ін., сказав, що «доки колоніальний режим, який завжди тримається на штиках, сваволі та обмані, поки цей режим не буде розбито і поховано остаточно й назавжди, доти не може бути всюди утверджено віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи, в рівноправність чоловіків і жінок, в рівність прав великих і малих націй. Що ж можна проти цих слів сказати? Абсолютно нічого, тільки... їх треба застосувати, в першій мірі, щодо найбільшої і найжорстокішої під сучасну пору імперії, якою є російсько-большевицький ССРСР» [15].

В інших випадках цитата є засобом полеміки, неістинність цитованої думки акцентується словами *нібито*, *мовби тощо*. «Останньому довелось у своєму виступі витратити багато сил на «збиття наклепів» Діфенбекера, промова якого *нібито* викликала «глибоке обурення серед українського народу і широких кіл української еміграції» [13].

Якщо атрибутована цитата відсилає до конкретного тексту, а цитата без відповідних атрибутів відсилає до тексту заздалегідь відомого читачам, хоч і не визначеного у своїх конкретних параметрах, то інший засіб інтертекстуальності – власні назви літературних героїв, видатних історичних діячів, письменників репрезентують явище інтертекстуальності в її найширшому культурно-історичному розумінні. За такими назвами стоїть не якийсь один конкретний текст, а ціла сукупність текстів або навіть не текстів, а сукупності ідей, носієм яких є відповідна особистість. Найбільш часто використовувани в мові аналізованій періодики власні імена-інтертекстами представлені парадигмою, що містить імена діячів української історії та культури М.С. Грушевського, П.К. Сагайдачного, П. Орлика, П.П. Скоропадського, І.С. Мазепи, Б.М. Хмельницького, П.П. Постишева, М.О. Скрипника, С.В. Петлюри і Є.М. Коновальця, Л.М. Ребета і С.А. Бандери, М.С. Шашкевича, Т.Г. Шевченка, І.Я. Франка, Лесі Українки, М.Ю. Шаповала, В.В. Винниченка, П.К. Волиняка, М.Г. Куліша, М.Г. Хвильового, Леся Курбаса, І.П. Багряного; назви діячів російської політичної думки В.Г. Белінського, М.Г. Чернішевського, М.О. Добролюбова, М.О. Бердяєва; імена засновників марксизму та його продовжувачів К. Маркса, Ф. Енгельса, В.І. Леніна, Й.В. Сталіна, Л.М. Кагановича, Л.Д. Троцького, Г.О. Зинов'єва, М.С. Хрущова, Л.І. Брежнєва. Звісно, не кожне вживання власного імені можна розглядати в аспекті інтертекстуальності. Для цього повинні бути необхідні передумови, що полягають у максимальній ідеологізації семантики імені, коли останнє стає носієм, символом особливого роду текстів, відсилаючи до їх основних ідей та положень. «На щастя, сьогодні вже ледве чи хто в нас обвинувачує цих діячів за те, що вони не були Черчиллами, Наполеонами, Вашингтонами чи Клемансо...» [14]. «В силу того рішення наш народ заявив себе «господарем домовитим» у своїй країні – добився того, чого так гаряче прагнув і тільки прочув Тарас Шевченко, а що вже свідомо передіравав Іван Франко» [14]. «А найвища влада в тому «союзі» є в руках не лише москвичів – ленінів, ежових, молотовів, а також і в руках жидів – троцьких, кагановичів, ягод; поляків – дзержинських, косіорів; грузинів – сталінів, берій; українців – скрипників, тимошенків, кіриченків; вірменів – мікоянів, тощо» [17].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведений аналіз мови української закордонної публіцистики другої половини ХХ століття на матеріалі українських суспільно-політичних і науково-літературних журналів «Визвольний шлях», «Український самостійник», «Сучасність» і «Листи до Приятелів» показав, що в кожному конкретному випадку актуалізація різних засобів інтертекстуальності в публіцистичних текстах є засобом їх семантичної концентрації, засобом побудови смислової поліфонії публіцистичного тексту, а водночас і чинником формування зримого чи прихованого публіцистичного діалогу. Саме тому інтертекстуальність публіцистики відображає її загострену полемічність та її діалогічний характер.

Звісно, автором не розкрито усіх особливостей тексту як феномену культури в літературній практиці української закордонної публіцистики другої половини ХХ століття, оскільки зазначений історичний період позначений таким культурним драматизмом, дослідження якого потребує концентрації зусиль значної кількості дослідників тексту.

Література:

1. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе: Очерки по истории поэтики / М. М. Бахтин Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. – М.: «Худож. лит.», 1975. – 504 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 444 с.
3. Kristeva, Julia. La revolution langage poetique: lavangarde a la fin du XIX-e siècle / Julia Kristeva. – Paris, 1974. – P. 443.
4. Kristeva Julia. Desire in Language: a Semiotic Approach to Literature and Art. Forms. – N.Y.: Columbia University Press, 1980. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Intertextuality>
5. Арнольд И. В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность. Текст / И. В. Арнольд. – СПб.: С.-Петербург. гос. ун-т, 1999. – 443 с.
6. Бабенко Л. Г. Филологический анализ текста: основы теории, принципы и аспекты анализа / Л. Г. Бабенко. – Екатеринбург: Деловая книга; М.: Академический проект, 2004. – 462 с.
7. Кулакова О. К. Интертекстуальность и интертекст / О. К. Кулакова // Русская речевая культура и текст. – Томск, 2010. – С. 186–190.
8. Ткачук О. М. Наратологічний словник / О. М. Ткачук. – Тернопіль: Астон, 2002. – 173 с.
9. Riffaterre M. Semiotique intertextuelle: L'interpretant / M. Riffaterre // Revue d'Esthetique. – 1972. – № 1–2. – P. 108–150.
10. Гірчак Є. Ф. Український театр в Америці (доля і можливості) / Є. Фю Гірчак // Листи до Приятелів. – 1961. – Ч. 1–2 (95–96). – С. 15.
11. Бедрій А. П. Міжнародне значення України у двадцятому столітті / А. П. Бедрій // Визвольний шлях. – 1960. – Кн. 12/84 (158). – С. 1130.

12. Донцов Д. І. «Своя правда» і «пустомудрі тетерваки» / Д. І. Донцов // Визвольний шлях. – 1966. – № 7–8. – С. 803.
13. Семенів З. Суперечка за Маркову бороду / З. Семенів // Український самостійник. – 1960. – № 37. – С. 17.
14. Рахманний Р. Д. 22 січня у трьох вимірах / Роман Рахманний // Сучасність. – 1965. – № 1(49). – С. 65–66
15. Семенів З. Ахіллово п'ята Москви / З. Семенів // Український самостійник. – 1960. – № 39. – С. 4.
16. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація. / Іван Дзюба // Сучасність. – 1968. – № 4(88). – С. 70.
17. Штепа П. Якби не похилилися... / П. Штепа // Визвольний шлях. – 1962. – № 7–8. – С. 788.

УДК 81'373.611

Н. А. Деркевич,

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

МОДИФІКАЦІЯ ТВІРНИХ ОСНОВ УНАСЛІДОК ПРИЄДНАННЯ ДО НИХ НЕВІДОКРЕМЛЮВАНОВОГО ДІЄСЛІВНОГО ПРЕФІКСА

Досліджено твірні основи, що формують похідні дієслова у поєднанні з невідокремлюваним префіксом er-. Розглянуто семантичні, морфологічні та синтаксичні зміни новоутворених дериватів.

Ключові слова: твірна основа, невідокремлюваний префікс, синтаксис, семантика, валентність, дериват.

THE MODIFYING OF BASE MORPHEMES IN CONSEQUENCE OF INSEPARABLE VERBAL PREFIX JOINING

The stems that form derivative verbs with inseparable prefixes er- have been researched. The semantics, morphological and syntax changes of formed derivatives are under consideration. Semantic changes in derivative verbs are discovered. The formation of new morphological structures, where the base morpheme of derivative verb can be just a verb, a noun or an adjective is revealed in the article. Morphological function of prefixes consists in base morphemes modifying into derivatives, consequently the alteration of the semantic structure of verbs occurs without categorical changes; the prefix joining to the substantive and adjective base morphemes causes the formation of substantive and adjective verbs. Syntax changes in the verbs with prefixes are: transition of intransitive base morphemes, arguments positions replacement, and valence reduction or extension.

Key words: stem, inseparable prefix, syntax, semantics, valence, derivative.

МОДИФИКАЦИЯ БАЗОВЫХ ОСНОВ В РЕЗУЛЬТАТЕ ПРИСОЕДИНЕНИЯ К НИМ НЕОТДЕЛЯЕМОГО ГЛАГОЛЬНОГО ПРЕФИКСА

Исследованы базовые основы, которые формируют производные глаголы с неотделяемым префиксом er-. Рассмотрены семантические, морфологические, синтаксические изменения новообразованных дериватов.

Ключевые слова: базовая основа, неотделяемый префикс, синтаксис, семантика, валентность, дериват.

Нові слова утворюються на основі наявних у мові словотвірних засобів; вони (нові слова) є виразнішими за семантикою та складнішими за будовою. Безпосереднім попередником похідного слова є твірне слово, за зразком якого воно утворюється [3, с. 77]. Важливим способом розширення словникового складу мови є словотвір, який, як окрема галузь мовознавства, почав формуватися зі середини ХХ ст. завдяки фундаментальним працям вітчизняних науковців Н. Д. Арутюнової, В. В. Виноградова, В. О. Горпинича, О. А. Земської, І. І. Ковалика, О. С. Кубрякової, А. І. Смирницького, І. С. Улуханова. Словотвір німецької мови досліджували такі лінгвісти як В. Адмоні, І. Барц, Г. Брінкман, В. Генцен, Я. Грім, Й. Ербен, Ф. Клуге, Г. Марчанд, С. Ользен, М. Д. Степанова, Г. Фатер, В. Фляйшер та інші. Значну увагу в роботах цих учених приділено одному із найбільш продуктивних способів словотворення – префіксації.

Об'єктом дослідження словотворення є похідні слова, які утворюють більшу частину словникового складу мови, що постійно розвивається [7, с. 20]. Під похідними розуміємо перш за все такі слова, значення яких однозначно і стандартно виводиться на основі поєднання значень морфем у складі даного слова. За зовнішньою формою, тобто структурою, похідні слова поєднують у собі словотвірну основу та словотвірний формант – вони є обов'язковими складниками похідного і визначають його дериваційну структуру [3, с. 111]. Словотвірна основа є матеріальною основою похідного слова. Словотвірний формант є виразником словотвірної функції – це ті семантичні, структурні, структурно-семантичні та інші елементи похідного слова, якими воно утворилося і якими відрізняється від твірного [2, с. 39]. Тож, на основі цих двох структурних елементів – словотвірної основи та словотвірного форманта – визначається словотвірна структура похідного слова.

Між твірним та похідним словами встановлюються відношення похідності або вмотивованості семантичних ознак. Це означає, що похідне слово семантично зумовлене твірним. «Поняття мотивації, або похідності, є головним для словотворення, бо власне співвідношення твірних і похідних слів становить сутність словотвірного процесу» [3, с. 92].

Словотвірна похідність розглядається діахронно та синхронно. Із діахронної точки зору словотвірна похідність – це вторинність, вмотивованість слова, історична достовірність його утворення на базі іншого [5, с. 31]. З точки зору синхронної дериватології, до похідних належать ті слова, що зберігають формальні та семантичні ознаки вторинності. Головна семантична особливість похідних слів у синхронному дослідженні полягає у тому, що вони (похідні слова) позначають дійсність опосередковано, через відношення одного предмета до іншого. Тож, відношення похідності виникають синхронно між лексичними одиницями, якщо одна із цих одиниць є первинною, мотивуючою, а інша – вторинною, вмотивованою. Первинне слово є переважно невмотивованим, значення похідного слова мотивується значенням цього ж первинного. У мотивуючому слові виділяється твірна основа, що є частиною мотивованого слова, і є спільною для первинного і вторинного. Словотвірна похідність – це відношення між двома однокореневими словами, значення одного з яких визначається за допомогою значення іншого, або модифікує значенням іншого. Відмінною ознакою похідного слова є його зв'язок з іншим словом та семантична зумовленість цим словом [5, с. 20]. Як стверджує Г. Марчанд, між словами не спостерігається дериваційних зв'язків, якщо між ними немає нічого спільного із семантичної точки зору [10, с. 427]. Лінгвіст Г. О. Винокур щодо специфіки значення похідного слова зауважує наступне: «це слово спонукає нас до семантики первинного слова» [1, с. 421]. Тож, похідне слово вважається вмотивованим не тільки за тієї причини, що повторює значення первинної лексичної одиниці, а й тому, що подібне до її внутрішньої форми [6, с. 15].

Внутрішній зміст похідного слова, його словотвірну семантику характеризує словотвірне значення, яке формується на базі семантичних відношень між твірною основою та похідним словом. Словотвірне значення – це загальнокатегоріальне значення слів, які поєднуються у певний словотвірний тип, і базується на семантичному співвідношенні вмотивованої та